

*e-ISSN: 2636-8730

*Makalenin Türü: Kitap İncelemesi / Book Review

*Geliş Tarihi / First Received: 29.04.2026

*Kabul Tarihi / Accepted: 15.05.2026

*Atıf Bilgisi: Dere, M. (2026). "Türk Romanında Cumhuriyet Dönemi Siyasi Partileri (1923-1960)". Hars Akademi, 9 (1), 132-136.

*Citation: Dere, M. (2026). "Political Parties of the Republican Era in the Turkish Novel (1923-1960)". Hars Akademi, 9 (1), 132-136.

TÜRK ROMANINDA CUMHURİYET DÖNEMİ SİYASİ PARTİLERİ (1923-1960)

*Mustafa DERE**

Gonca Arkon, *Türk Romanında Cumhuriyet Dönemi Siyasi Partileri (1923-1960)*. Konya: Palet Yayınları, 2025, s. 377.

ISBN: 978-625-8552-12-6

Türkiye'deki sosyal ve siyasi meseleler, okur kitlesinin roman türüyle tanıştığı Tanzimat döneminden itibaren Türk romanının temel ilgi alanlarından biri olmuştur. Modernleşme sürecinin edebî türler üzerindeki etkisi dikkate alındığında, romanın bireysel hayatları ve kişisel çatışmaları aktaran bir tür olmanın ötesine geçerek toplumsal değişimlerin, siyasi kırılmaların ve ideolojik yönelimlerin temsil edildiği güçlü bir anlatı alanına dönüştüğü görülmektedir. Bu meselelerin başında ise Türkiye'nin uzun bir tarihsel sürece yayılan demokratikleşme serüveni gelmektedir. Meşrutiyet yönetim biçimi çerçevesinde, 1876'da kısa süreli olarak ilan edilen I. Meşrutiyet ve 1908'de yürürlüğe giren II. Meşrutiyet dönemleriyle birlikte yarı parlamenter bir

* Doç. Dr., Ordu Üniversitesi, Fen – Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ordu, Türkiye. mustafa_d_e_r_e@hotmail.com / ORCID: 0000-0002-3326-2678.

rejim anlayışından ve dolayısıyla kısmî bir demokratikleşme deneyiminden söz etmek mümkündür. Bununla birlikte, siyasi katılımın kurumsallaşması, temsil fikrinin genişlemesi ve toplumun farklı kesimlerinin yönetim süreçleriyle ilişkisinin yeniden tanımlanması bakımından asıl teşebbüslerin ve kapsamlı dönüşüm çabalarının Cumhuriyet dönemi ile belirginlik kazandığı tartışılmaz bir gerçektir.

Cumhuriyet döneminde, daha sonra Cumhuriyet Halk Partisi adını alacak olan Cumhuriyet Halk Fırkası ile başlayan partileşme süreci, muhalefeti bir araya getiren Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası gibi oluşumlarla çoğulcu bir siyasi zemine yönelme çabası göstermiştir. Bu girişimler, Cumhuriyet'in erken yıllarında çok partili hayata geçiş arzusunu görünür kılmaları bakımından önem taşır. Ancak dönemin siyasi koşulları, devletin güvenlik merkezli yaklaşımı ve rejimin yerleşme sürecine ilişkin kaygılar nedeniyle söz konusu denemeler uzun soluklu bir nitelik kazanamamıştır. Bahsi geçen partilere ilişkin teşebbüslerin kalıcı ve işlevsel bir siyasi yapı oluşturamaması sonucunda 1930-1945 yılları arasında tek parti yönetimi hâkim hâle gelmiştir. Aynı zamanda muhalefetin sınırlı kaldığı bir yönetim pratiğini de beraberinde getiren bu dönem, Cumhuriyet'in kurumsallaşması ve inkılapların toplumsal zemine yerleştirilmesi açısından belirleyici bir evre olarak değerlendirilebilir.

1945-1960 yılları arasında ise Türkiye'de siyasi hayat yeniden çoğulcu bir görünüm kazanmış, art arda siyasi partiler kurulmuş ve 14 Mayıs 1950 seçimlerinde Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte iktidarın seçim yoluyla el değiştirdiği yeni bir dönem başlamıştır. Bu gelişme, Türkiye'de demokratikleşme tarihi açısından seçmen iradesinin siyasi iktidarın belirlenmesindeki rolünü görünür kılan önemli bir dönüm noktasıdır. Ancak zikredilen süreç de bilindiği üzere 27 Mayıs 1960 askerî darbesi ile sona ermiş; böylece Türkiye'nin yakın tarihinde siyasi ve toplumsal bakımdan hem tartışmalı hem de gerilimli yeni bir evreye girilmiştir. Bu evre, siyasi kurumların işleyişinde olduğu kadar edebî üretim alanında da etkisini hissettirmiş; roman, tarihsel kırılmaların birey, toplum ve iktidar ilişkileri üzerindeki yansımalarını tartışmaya açan önemli bir alan olmayı sürdürmüştür.

Gonca Arkon'un 2025 yılı aralık ayında Palet Yayınları tarafından Konya'da yayımlanan *Türk Romanında Cumhuriyet Dönemi Siyasi Partileri (1923-1960)* adlı kitabı, adından anlaşılacağı üzere, yukarıda sözü edilen sancılı ve uzun sürecin Türk romanına yansımaları ele almaktadır. Bu çalışma, 2010 yılında Yrd. Doç. Dr. Hasan Kolcu danışmanlığında, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalında hazırlanan ve aynı ada sahip Doktora tezinin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş hâlidir. Kitabın yapısını ve içeriğe dair tasnifini bahsi geçen siyasi sürecin şekillendirdiği görülür. Buna bağlı olarak eser; ön söz, giriş, sonuç ve kaynakça gibi bilimsel çalışmaların standart ve temel bölümleri dışında kronolojik biçimde belirlenmiş “Tek Partili Dönem (1923-1946)” ve “Çok Partili Dönem (1946-1960)” olmak üzere iki ana bölümden meydana gelir. Birinci bölüm “Atatürk Dönemi (1923-1938)” ve “İnönü Dönemi (1938-1946)” başlıklı iki kısma ayrılmıştır. “Atatürk Dönemi (1923-1938)” aynı zamanda “Cumhuriyet Halk Fırkası”, “Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve İttihatçı Muhalefet”, “Serbest Cumhuriyet Fırkası Denemesi” alt başlıklarını içermektedir. “Çok Partili Dönem (1946-1960)” adlı bölümün ise üç alt başlığı vardır. Bunlar da sırasıyla “İnönü-Menderes Dönemi (1946-1950)”, “Menderes Dönemi (1950-1960)” ve “27 Mayıs İhtilali: Öncesi ve Sonrası”dır.

“Ön Söz”de kısaca roman türünün toplum, siyaset ve tarih ile ilişkisine, bu konuda yapılmış ve kitaba da kaynaklık eden başlıca çalışmalara, kitabın düzenine, yapısına ve içeriğine değinildikten sonra ayrı bir başlık altında araştırmaya konu olan romanlar listelenir. Listede Adalet Ağaoğlu, Fikret Arıt, Reşat Enis Aygen, Kürşat Başar, Fakir Baykurt, Kemal Bilbaşar, Tarık Buğra, Necati Cumalı, Sevinç Çokum, Reşat Nuri Güntekin, Rıfat Ilgaz, Attilâ İlhan, Yılmaz Karakoyunlu, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Samim Kocagöz, Kemal Tahir, Ayşe Kulin, Ayla Kutlu, Aziz Nesin, Orhan Kemal, Orhan Pamuk, Mustafa Necati Sepetçioğlu, Mehmet Seyda, Ömer Faruk Toprak ve Vedat Türkali olmak üzere yirmi beş yazara ait konu ile ilgili seçilmiş elli bir roman bulunur. Ayrıca kitabın sonunda hem araştırmacılara hem de okurlara kolaylık sağlamak amacıyla tablo hâlinde bu romanların dönemlere göre dağılımına yer verilmektedir.

“Giriş” bölümü, incelemenin konusu ile doğrudan ilgili olduğundan 1923 ve 1960 yılları arasında Türkiye'deki siyasi parti faaliyetlerine ve bu faaliyetlere etki eden toplumsal-siyasal kırılmalara ayrılmıştır. Dolayısıyla Türkiye'nin yakın tarihine ait birtakım temel bilgileri içermektedir. Bu bağlamda Cumhuriyet Halk Partisi'nden, Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü dönemlerinden, II. Dünya Savaşı yıllarından, 1946 ve

1950 seçimlerinden, Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1954-1957, 1957-1960 yılları arasındaki ve 1960 yılı sonrasındaki durumundan, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'ndan, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ile İttihat ve Terakki ilişkisinden, Şeyh Sait İsyanı ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılmasından, Serbest Cumhuriyet Fırkası'ndan, bu partinin programından ve tüzüğünden, 1930 belediye seçimlerinden, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kapanışından, Demokrat Parti'den ve onun muhalefet çerçevesindeki yükselişinden, Demokrat Parti iktidarından, 2 Mayıs 1954 ve 27 Ekim 1957 seçimlerinden, son olarak Demokrat Parti'nin Türkiye'nin politika hayatından silinmesine neden olan 27 Mayıs 1960 İhtilali'nden bahsedilir.

Gonca Arkon burada, ele alınan dönemde yaşanan olayların fazlalığı ve birbiriyle karmaşık ilişkisi dolayısıyla, "Giriş" bölümünün amacına uygun olarak okuru ve araştırmacıyı kitabın ana bölümüne; yani asıl incelemenin bulunduğu kısma hazırlama gayreti göstermiştir. Romanlarda tarihsel bilginin verilemeyeceği, fakat tarihin sanatsal ve estetik yorumunun yer alacağı göz önünde bulundurulduğunda Gonca Arkon'un tavır ve yaklaşımının, tahmin edileceği üzere, son derece yerinde ve dikkate değer olduğunu belirtmek gerekir. Ayrıca bu kısım, yazarın esas uzmanlık alanı olmadığı hâlde âdeta bir tarih araştırmacısı titizliği ve gayretiyle, bazen konu ile ilgili birincil kaynaklardan bazen de yine konuya dair önemli-nitelikli araştırmalardan yararlanılarak meydana getirilmiştir. Yalnızca bu kısım dahi kültürel ve akademik açıdan son derece kıymetlidir.

Kitabın ilk bölümü, yukarıda da ifade edildiği gibi "Atatürk Dönemi (1923-1938)" ve "İsmet İnönü Dönemi (1938-1946)" başlıklarından oluşan "Tek Partili Dönem (1923-1946)" adını taşır. Gonca Arkon, Atatürk Dönemi içerisinde Cumhuriyet Halk Fırkası, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın ve bunlar etrafında gelişen olayların Türk romanında ne şekilde karşılık bulduğunu ortaya koyarken meselenin çeşitli bakış açılarından ve -siyasi bir vaka olmanın ötesinde- farklı yönlerden değerlendirildiğini vurgulamaktadır: "*Tek partili dönemde kurulan Cumhuriyet Halk Fırkası, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası; sadece birer siyasi oluşum olarak değil, toplumun modernleşme sancularını, özgürlük arayışını ve siyasal kimlik mücadelesini yansıtan unsurlar olarak da ele alınmıştır*" (Arkon 2025: 42). Örnek olarak Cumhuriyet Halk Fırkası çerçevesinde antidemokratik tutumlar ile olumsuz fiiller (rüşvet, yolsuzluk, vurgunculuk vs.) eleştirilir. Ayrıca devrimlerden, inkılaplardan ve bunların sürekliliğinden, halk üzerindeki etkisinden söz edilir. Romanlarda önemli yere sahip olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ile partinin gerçek niyetinin irdelendiği ve İttihat ve Terakki ile ilişkisinin tartışıldığı görülür. Son olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası üzerinden toplumsal tedirginlik, muhalefete duyulan yoğun ilgi ve Fırka'nın kapatılması meseleleri işlenir.

"İnönü Dönemi (1938-1946)" adlı bölümdeki örneklerden ve yazarın yorumlarından anlaşıldığı kadarıyla bu dönemi anlatan romanlarda daha çok II. Dünya Savaşı ve iktidarın savaş ekseninde şekillenen ekonomi politikaları üzerinde durulur. Ayrıca Millî Şef hükümetinin ideolojik tavrından ve benimsediği yönetim şekliyle kaynaklanan sorunlara, köy enstitüleri ile ilgili meselelere, yeni siyasi arayışlara ve çok partili hayata geçişin izlerine yer verilmektedir.

Kitabın ikinci ana bölümü olan "Çok Partili Dönem (1946-1960)" başlığının ilk kısmı, 1946-1950 yılları arasında gerçekleşen siyasi parti faaliyetlerinin Türk romanına yansımaları konu alır ve "İnönü-Menderes Dönemi (1946-1950)" başlığını taşır. Buradan, bahsi geçen dönemi işleyen romanlarda daha çok siyasi ve ideolojik kutuplaşmaların gölgesinde Demokrat Parti'nin yükselişi ve bunun toplum-fert üzerindeki etkisi, Demokrat Parti'ye taraftar olup Cumhuriyet Halk Partisi'ne muhalefet ederken Serbest Fırka tecrübesinin yarattığı gerginlik ve tedirginlik, Demokrat Parti ile Cumhuriyet Halk Partisi çekişmesi, Demokrat Parti'nin yükselişi sırasında inkılapların ve devrimlerin temsilcisi olarak kabul edilen Cumhuriyet Halk Partisi'nin izlediği düşünülen yanlış politikalar, Demokrat Parti-Cumhuriyet Halk Partisi çekişmesinin inkılapların uygulanmaya devam ettiği ve Türkiye'nin kültürel-toplumsal dönüşümünün sürdüğü bir dönemde insanları ve yöneticileri ülkenin kendi gerçeklerini görmekten uzaklaştırması gibi çeşitli meselelerin değerlendirildiği öğrenilir.

"Menderes Dönemi (1950-1960)" başlıklı ikinci kısımda dile getirilen konular, on yıl boyunca iktidarda bulunan Adnan Menderes hükümetinin politikaları ekseninde şekillenen konulardır. Bu noktada Demokrat Parti'nin; iktidar anlayışı, ideoloji, toplumsal faaliyetler ve siyasi tercihler açısından Türkiye'nin politik, sosyal

ve ekonomik çehresini büyük ölçüde değiştirdiğini belirtmek gerekir. Menderes döneminin romana aksinin de söz konusu çerçevede olması beklenmelidir. Nitekim Gonca Arkon'a göre Demokrat Parti'nin dinî uygulamalar konusundaki farklı tutumu, başta Cumhuriyet Halk Partisi'nin mensupları ve taraftarları olmak üzere kendisi dışındaki siyasi parti mensuplarına karşı takındığı radikal ve sert tavır, Marshall Planı, üretimde ve tüketimde dışa açılım, çeşitli iktisadî kalkınma hamleleri, Kıbrıs sorunu, 6-7 Eylül Olayları, 27 Mayıs'a giden süreç gibi konular bu dönemi ele alan romanların eleştirel bağlamda değerlendirilen temel meselelerini oluşturmaktadır.

Gonca Arkon, Menderes dönemi ile ilgili konuların Türk romanında diğer siyasi parti dönemlerinden farklı biçimde yansıdığını da söylemektedir. Yazara göre Adnan Menderes dönemi, bu süreçte gerçekleşen olayların önemi ve niteliği dolayısıyla eserlerde sadece bir tarihsel arka plan veya sosyal bir olgu değil, aynı zamanda ferdin hayatına etki eden politik bir vakıadır: “*Roman yazarları da bu dönemi sadece tarihî bir arka plan olarak değil, bireyin gündelik hayatını etkileyen siyasi bir gerçeklik olarak ele almışlardır*” (Arkon 2025: 218).

İkinci bölümün son kısmı olan “27 Mayıs İhtilali: Öncesi ve Sonrası” Menderes döneminin sonuna işaret eder. Bu kısımda ülkede yaşanan gerginliğin neticesinde 27 Mayıs İhtilâlî'nin gerçekleşmesi, İhtilâl'den sonraki karmaşa ve belirsizlik, Demokrat Parti'nin darbeye giden süreçteki faaliyetleri ve tutumu, Demokrat Parti iktidarının ordu eliyle Türk siyaset tarihinden silinmesi gibi sorunların romanlarda önemli bir içerik unsuru olarak kendisine yer bulduğu belirtilir.

Yazar, eserin geniş hacimli “Sonuç” bölümünde Cumhuriyet dönemi siyasi partilerinin konu edildiği romanları şahıs kadrosu, zaman, mekân, konu ve arka plan gibi anlatı unsurları bakımından genel bir çerçeve içinde değerlendirir. Bu değerlendirme, eserin önceki bölümlerinde ayrıntılı biçimde incelenen romanların ortak yönlerini görünür kılarak okura hem metinler arası ilişkileri takip etme hem de siyasi partilerin roman estetiği içindeki temsil biçimlerini toplu olarak görme imkânı sunar. Ayrıca kronolojik bir düzen içinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın ve Demokrat Parti'nin roman kurgularına hangi yönleriyle dâhil edildiğine değinir. Bu noktada yazar, partilerin tarihsel varlıklarını kuru bir siyasi tarih aktarımı şeklinde ele almak yerine, onların roman kişilerinin dünyasına, olay örgüsüne, çatışma alanlarına ve dönemin toplumsal atmosferine nasıl yansıdığını göstermeye çalışır. Son olarak siyasi partilerin konu alındığı romanlarda işlenen ortak motifleri ortaya koyar. “Sonuç” bölümü, analitik ve bütüncü yapıyla müstakil olarak okunabilecek bilimsel bir araştırma makalesi niteliğine sahiptir. Yazar, ana konuyu ve incelemenin bütünü özetleyerek tekrara düşmek yerine, meseleyi etraflı biçimde yeniden değerlendirmeyi ve tezlerini özgün tespitlerle zenginleştirmeyi tercih etmiştir. Bu tercih, çalışmanın sonuç kısmını klasik bir kapanış bölümü olmaktan çıkarıp eserin kuramsal ve yorumlayıcı değerini güçlendiren ayrıcalıklı bir tartışma alanına dönüştürmektedir.

Sonuç olarak son derece sabırlı ve titiz bir çalışma sürecinin ürünü olduğu anlaşılan *Türk Romanında Cumhuriyet Dönemi Siyasi Partileri (1923-1960)* adlı kitabın Türk kültürüne ve Türk edebiyatı araştırmalarına önemli bir katkı sağlayacağı açıktır. Cumhuriyet dönemi siyasi hayatının roman türündeki izdüşümlerini geniş bir metin evreni üzerinden inceleyen eser; edebiyat ile siyaset arasındaki ilişkiyi tarihsel, sosyolojik ve estetik boyutlarıyla birlikte düşünmeye imkân vermektedir. Ele alınan geniş zaman dilimi, incelenen romanların çeşitliliği ve yapılan özgün değerlendirmeler, kitabı temel bir başvuru kaynağı hâline getirmektedir. İncelemede örnek olarak seçilen yazar ve eser çeşitliliği ise çalışmaya ayrıca zenginlik katmaktadır. Söz konusu çeşitlilik, farklı kuşaklardan, ideolojik yönelimlerden ve estetik anlayışlardan gelen romancıların Cumhuriyet dönemi siyasi partilerini nasıl algıladıklarını karşılaştırmalı biçimde görmeye imkân sağlar. Bu yönüyle kitabın, bir referans ya da yardımcı kaynak olarak kullanılmasının yanı sıra özellikle tematik incelemeler açısından benzer araştırmalara zemin hazırlaması temenni edilmektedir. Ayrıca eserin, Türk romanında siyasi temsiller, parti algıları, demokratikleşme sürecinin edebî yansımaları ve edebiyat-siyaset ilişkisi üzerine yapılacak yeni çalışmalara yol gösterici bir nitelik taşıdığı da söylenebilir.

Kaynakça

Arkon, Gonca (2025). *Türk Romanında Cumhuriyet Dönemi Siyasi Partileri (1923-1960)*. Konya: Palet Yayınları.

Etik kurul izni: Çalışmada herhangi bir etik kurul iznine gerek yoktur.

Ethics committee approval: There is no need for any ethical committee approval for the study.

Destekleyen kurum / kuruluşlar: Herhangi bir kurum/kuruluştan destek alınmamıştır.

Supporting-sponsor institutions or organizations: No support was received from any institution/organization.

Katkı oranı: Tek yazar %100.

Author contribution percentage: Sole author.

Çıkar çatışması: Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Conflict of interest: There is no conflict of interest.

Yapay zekâ kullanımı: Çalışmada yapay zekâ kullanılmamıştır.

Use of artificial intelligence: Artificial intelligence was not used in the study.

Bu dergide yayımlanan çalışmaların telif hakları yazarlarda olup, CC-BY lisansı altında açık erişim olarak yayımlanmaktadır.
The copyrights of the works published in this journal belong to the authors, and they are published as open access under the CC-BY license.